

remuneration of labour. Abolition of export duties on raw material will stipulate her rising in price at the Ukrainian market that will send a signal to the Ukrainian producers of raw material about expediency to the increases of her production volumes. Activity of national and local government bodies must be aimed at creation of favourable terms for investors. Except a corresponding legislation, must be paid attention on creation of corresponding technical and social infrastructure. A technical infrastructure it follows to aim at priority export industries, and social infrastructure - on preparation of workers for these industries. Further researches are perspective in direction of ground of development of infrastructure in the frontier regions of Ukraine and development of events on marketing of places.

Key words: Agreement about Association, free trade zone, spatial organization of economy, placing of enterprises, frontier territories.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2017 р.

УДК 338.1

Дмитро Маховський – кандидат економічних наук, асистент кафедри менеджменту організацій та адміністрування Дніпровського державного технічного університету

Соціальна політика України: стан та перспективи розвитку

У статті досліджено стан та перспективи розвитку соціальної політики в Україні. Проаналізовано тенденції соціальної політики в сучасному світі. Уточнено склад суб'єктів соціальної політики. Розглянуто її сутність як діяльності держави та інших суспільних інститутів у соціальній сфері. Досліджено особливості спрямованості соціальної політики в умовах глобалізаційних процесів і становлення сучасних економік, заснованих на знаннях. Зроблено аналіз стану соціальної політики в Україні, виявлено причинно-наслідкові зв'язки й закономірності перебігу соціально-економічної кризи в Україні та ймовірні способи її подолання. Підкреслено безсистемність у реалізації соціальної політики в країні, відсутність її короткочасового й стратегічного прогнозування та планування.

Ключові слова: соціальна політика, соціальне забезпечення, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата, мінімальна пенсія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан розвитку України супроводжується появою гострих соціально-економічних проблем, які спричиняють серйозні зміни якості життя населення, що виявляється в скрутному економічному становищі населення країни, погіршенні фізичного здоров'я, скороченні середньої тривалості життя, збільшенні диференціації доходів різних груп населення, погіршенні соціальної захищеності, соціального забезпечення, зниженні реальної заробітної плати, середньої пенсії, розвитку небезпечної ситуації в галузях соціальної сфери тощо. Відсутність системного підходу до формування державної соціальної політики, державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики та механізмів її реалізації призвела до фрагментарності розв'язання нагальних соціальних проблем. Більшість заходів соціальної політики мають декларативний характер й у повному обсязі не реалізовані [1].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання побудови ефективної соціальної політики, соціального захисту, регулювання соціальної сфери розглянуто в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (О. Амоші, Т. Аткинсона, Н. Борецької, М. Волгіна, В. Гейця, О. Грішнєвої, Г. Еспінг-Андерсена, Т. Заславської, Т. Кір'ян, А. Колота, В. Куценко, Е. Лібанової, О. Макарової, Т. Маршалла, В. Новікова, О. Новікової, У. Садової, Дж. Стигліця, Р. Тітмуса, Є. Холостової, О. Яременка та ін.).

Водночас глибоке дослідження теоретичних питань соціальної діяльності не завжди дозволяє робити дієві рекомендації щодо ефективної реалізації соціальної політики в умовах безперервного розвитку економічної системи.

Мета статті – оцінка основних тенденцій і проблем реалізації державної соціальної політики в Україні.

Завдання дослідження:

- дослідити й проаналізувати стан та перспективи розвитку соціальної політики в Україні;
- проаналізувати нові тенденції соціальної політики в сучасному світі;
- уточнити склад суб'єктів соціальної політики;

– розглянути сутність соціальної політики як діяльності держави та інших суспільних інститутів у соціальній сфері;

– виявити причинно-наслідкові зв'язки й закономірності перебігу соціально-економічної кризи в Україні та ймовірні способи її подолання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Соціально-економічна ситуація в Україні кардинально змінила життя населення, її погіршення призвело до поглиблення розшарування суспільства за рівнем доходу і, як результат, – до диференціації життєвого рівня населення [1].

Уважається, що обмежене коло цілей під час визначення завдань соціальної політики забезпечує більшу гарантію їх досягнення, а якщо кількість цілей перевищує чисельність засобів, то виникають цільові конфлікти [2].

Надмірна кількість цілей пояснюється нагромадженням нерозв'язаних проблем структурної перебудови економіки; тривалим спадом виробництва; безробіттям і масовою злиденністю населення; виникненням специфічних ситуацій, спричинених залишками адміністративно-командної системи [3].

Недостатність засобів соціальної політики зумовлена слабко розвинутою ринковою інфраструктурою, відсутністю традицій регулювання ринкової економіки, недовірою населення до державних інституцій [4].

Сучасна система засобів соціального захисту населення в перехідний період повинна включати два типи впливу: адаптаційний для працездатного та працюючого населення й соціально-захисний для непрацездатного та соціально слабкого населення [5].

Основною метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності [6].

Зазвичай найголовнішою проблемою здійснення соціальної політики є проблема фінансування соціальних витрат. Згідно зі світовою практикою, джерелами прямого та непрямого фінансування соціальної сфери є [7]:

- безпосередні бюджетні видатки;
- «податкові видатки» у вигляді пільг, відшкодувань, відстрочок;
- страхові внески до державних і недержавних страхових фондів;
- усупільнення коштів підприємств у вигляді їхніх зобов'язань щодо виконання соціальних функцій;
- благодійність приватних осіб, фірм та організацій;
- громадські ініціативи – різноманітні фонди й збори;
- особисті кошти та зобов'язання громадян;
- кредити;
- надання державного майна для функціонування соціальної сфери, використання державної інфраструктури тощо.

До інструментів кількісного управління процесами реалізації державної соціальної політики, обґрунтування необхідних джерел доходів і соціальних видатків належить складання соціального бюджету [8]. Соціальний бюджет – це функціональний підсумок усіх видатків і доходів, віднесених до галузей соціального захисту. Він показує обсяги коштів, які держава витрачає на пенсії, охорону здоров'я, а також на всю систему соціального захисту, що є відправною точкою для аналізу рентабельності національної системи соціального захисту й забезпечує системний підхід до прогнозування соціальних витрат та їх фінансування, зв'язки соціального бюджету з демографічним і макроекономічними показниками, оперативне реагування на зміни в законодавстві, здійснення розрахунків для окремих сценаріїв розвитку економіки [9].

Сьогодні пріоритетними завданнями у сфері соціального захисту та соціального забезпечення є підвищення ефективності управління бюджетними коштами для державної підтримки соціально бідних верств населення, подальше реформування сфери надання соціальних послуг і соціального захисту [10].

Усього Міністерство соціальної політики України в держбюджеті на 2017 р. виділило 88,659 млрд грн. Пенсійний фонд із цієї суми становить 83,233 млрд грн. Це на 18,7 млрд грн (або на 29 %) більше, ніж у 2016 р. [11].

У бюджеті на 2017 р. передбачено вирішення низки питань соціального характеру проти показників 2016 р. (табл. 1).

Таблиця 1

**Заходи соціального характеру, на які передбачено виділення коштів
із державного бюджету на 2017 р.**

Питання соціального характеру	Кошти, які передбачено виділити, млрд грн / %
Запровадження нових розмірів мінімальної заробітної плати, підвищення окладів працівникам бюджетних установ	9,8 млрд грн
Збільшення допомоги сім'ям із дітьми	8,1 млрд грн
Збільшення мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму для працюючих осіб	на 8,7 %
Збільшення субвенції на допомогу сім'ям із дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам із дитинства, дітям-інвалідам	на 26,2 %, до 39 млрд грн

Переглянувши таблицю, ми можемо сказати, що держава планує підвищити рівень життя населення, але чи вдасться це – невідомо.

Стосовно видатків у сфері пенсійного забезпечення, які запроваджено у 2016 р., то їх ураховано в повному обсязі (табл. 2) [12].

Так, розміри державної соціальної допомоги сім'ям із дітьми протягом року збільшуватимуться відповідно до зростання розмірів прожиткового мінімуму у 2017 р.

Таблиця 2

Кошти, які передбачено Державним бюджетом України на 2017 р. на пенсійне забезпечення

Пенсійне забезпечення	Кошти
Перерахунок пенсій громадянам, які вийшли на пенсію до 2008 р.	22,2 млрд грн
Підвищення доплати до пенсій для членів сімей померлих інвалідів війни	0,3 млрд грн
Підвищення до пенсій для учасників війни	0,7 млрд грн

Порівняно з розмірами, які діяли у 2016 р., обсяг допомоги при народженні дитини у 2017 р. не збільшиться й становитиме 41 280 грн [13].

Порівняльну характеристику розмірів державної соціальної допомоги сім'ям із дітьми у 2016–2017 рр. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

**Порівняльна характеристика розмірів державної соціальної допомоги сім'ям
із дітьми у 2016–2017 рр.**

Державна соціальна допомога сім'ям із дітьми	Період, рік					
	2016 р.			2017 р.		
	01.01 – 30.04	01.05–30.11	з 01.12	01.01 – 30.04	01.05–30.11	із 01.12
1	2	3	4	5	6	7
Розмір допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами	344,50	362,50	387,50	2400	2526	2643
Розмір допомоги при народженні дитини	41 280			41 280		
Максимальний розмір допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	130			130		

1	2	3	4	5	6	7
Розмір допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування залежно від віку дитини до шести років; із шести до 18 років	2334 2910	2456 3062	2626 3274	2710 3378	2852 3554	2984 3720
Максимальний розмір допомоги на дітей одиноким матерям: – до шести років; – від шести до 18 років; – від 18 до 23 років	1167 1455 1378	1228 1531 1450	1313 1637 1550	1355 1689 1600	1426 1777 1684	1492 1860 1762
Розмір допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів до шести років; із шести до 18 років	583,5 727,5	614,0 765,5	656,5 818,5	677,5 844,5	713 888,5	746 930
Державна соціальна допомога на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до шести років; із шести до 18 років; із 18 до 23 років	2334 2910 2756	2456 3062 2900	2626 3274 3100	2710 3378 3200	2852 3554 3368	2984 3520 3524
Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу		1450			1600	

Отже, можна сказати що держава, порівняно з 2016 р., позитивно налаштована на підвищення допомоги. Але зі зростанням цін на продукти та речі, що ми простежуємо сьогодні, підвищення соціальної допомоги є мізерним.

У 2017 р. прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць становитиме з 1 січня 2017 р. 1544 грн, із 1 травня – 1624 грн, із 1 грудня – 1700 грн, а для основних соціальних і демографічних груп населення:

- дітей віком до шести років із 1 січня 2017–1355 грн, із 1 травня – 1426 грн, з 1 грудня – 1492 гривні;
- дітей віком від шести до 18 років із 1 січня 2017 – 1689 гривень, із 1 травня – 1777 грн, із 1 грудня – 1860 грн;
- працездатних осіб: із 1 січня 2017 – 1600 грн, із 1 травня – 1684 грн, із 1 грудня – 1762 грн;
- для осіб, які втратили працездатність, із 1 січня 2017 – 1247 грн, із 1 травня – 1312 грн, із 1 грудня – 1373 грн. Отже, не з 1 січня, а з 1 травня 2017 р. збільшаться розміри деяких соціальних виплат, що залежать від прожиткового мінімуму, наприклад соціальної допомоги по вагітності й пологах, допомоги одиноким матерям, допомоги на дітей, над якими встановлено опіку та піклування. Також із 1 травня має збільшитися розмір мінімальної пенсії за віком до 1312 грн, а також надбавок, підвищень та інших виплат до пенсій, розмір яких залежить від прожиткового мінімуму.

Із 1 січня 2017 р. мінімальна заробітна плата встановлена в розмірі 3200 грн; у погодинному розмірі – 19,34 грн [14].

У 2017 р. показники мінімальної заробітної плати збільшаться удвічі. Протягом 2016 р. розмір мінімальної заробітної плати не збільшувався. Згідно з бюджетом, упродовж 2017 р. мінімальна заробітна плата збільшиться удвічі до 3200 грн [15].

Ще однією соціальною проблемою в Україні є бідність пенсіонерів. Так, 90 % пенсій, що призначаються на загальних підставах (тобто недержавним службовцям, не працівникам суду або

прокуратури, не військовим), нижча за реальний поріг бідності. Розміри пенсійних виплат за солідарною системою, збільшувалися з 2009 р., але з урахуванням темпів інфляції чи порівняно з курсом долара США або євро реальний розмір пенсії зменшується, оскільки з 2015-го р. по 2017 р. українським пенсіонерам додали всього 122 грн, тоді як річний індекс інфляції склав 30–45 %, а за деякими групами товарів – більше.

Мінімальна пенсія у 2017 р. в Україні встановлюється Законом «Про держбюджет на 2017 рік» за поданням Кабінету Міністрів України (Міністерства фінансів) – вона не може бути меншою за прожитковий мінімум-2017 на непрацездатну особу (див. табл. 4) [16].

Таблиця 4

Мінімальна пенсія на 2017 р. в Україні (за віком), за місяцями [4]

Період нарахування	Сума пенсії мінімальна
Із 01 січня	1247 грн
Із 01 травня	1312 грн
Із 01 грудня	1373 грн

Отже, в Україні необхідне реформування системи пенсійного забезпечення, яке повинно створити належні умови для підвищення рівня пенсій, раціонального перерозподілу функцій між державою, роботодавцями й працюючими щодо соціального захисту громадян похилого віку, а також залучити нагромадзовані пенсійні кошти для реалізації політики економічного зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У 2017 р. передбачено здійснити такі заходи, як:

- поетапне підвищення прожиткового мінімуму для основних соціальних груп населення задля приведення його у 2017 р. до фактичного розміру;
- поетапне підвищення посадового окладу (тарифної ставки) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з метою приведення його у 2017 р. до розміру мінімальної заробітної плати;
- поетапне підвищення розмірів видів державної допомоги з метою приведення доходів мало-забезпечених громадян до рівня відповідного прожиткового мінімуму;
- запровадження нового механізму фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за клієнтом»;
- збільшення обсягу надання соціальних послуг сім'ям із дітьми;
- підвищення рівня соціального захисту дітей-сиріт;
- поліпшення надання соціальних послуг самотнім пристарілим громадянам, інвалідам усіх категорій, сім'ям із дітьми, дітям-сиротам;
- створення єдиної інформаційно-аналітичної системи обліку та управління бізнесом з коштів соціальної сфери й упровадження електронних соціальних карток;
- обґрунтоване підвищення рівня мінімальної заробітної плати з урахуванням пропозицій соціальних партнерів;
- підвищення рівня середньої заробітної плати в бюджетній сфері;
- стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення, запровадження програм спільного інвестування.

Отже, реалізація стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя має ґрунтуватися насамперед на радикальному підвищенні якості та ефективності надання послуг соціальної сфери, створення та впровадження правових й організаційних умов недопущення зниження рівня життя населення України.

Джерела та література

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2017. – № 3. – Ст. 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
2. Бюджет-2017 не встановлює розмір виплат соціально незахищеним верствам населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.ua/articles/politics>
3. Держбюджет – 2017: прожитковий мінімум [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/126081-derzhbyudzheta_2017_prozhitkoviy_minimum.html
4. Мінімальна пенсія на 2017 рік в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/pensii/1181-minimalna-pensya.html>

5. Гончарова С. Соціальна політика : навч. посіб. / С. Гончарова, І. Отенко. – Харків : [б. в.], 2003. – 198 с.
6. Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти / О. Л. Іванова. – Київ : Академія, 2003. – 107 с.
7. Основи демократії. – Київ : Вид-во «Ай-бі», 2004. – 668 с.
8. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – Київ : Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
9. Тюття Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – Київ : Знання, 2008. – 574 с.
10. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / А. М. Гриненко. – Київ : КНЕУ, 2003. – 309 с.
11. Уманців Ю. М. Механізм економічної політики : навч. посіб. / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 436 с.
12. Семеніга Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семеніга. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 253 с.
13. Семеніга Т. Соціальна політика у глобальному вимірі / Т. Семеніга. – Київ : Пульсари, 2003.
14. Скуратівський В. Основи соціальної політики : навч. посіб. / В. Скуратівський, О. Палій. – Київ : МАУП, 2002. – 200 с.
15. Шевчук П. Соціальна політика / П. Шевчук. – Львів : Світ, 2003. – 400 с.
16. Шевчук П. Соціальна політика та соціальна безпека людини : навч. посіб. / П. Шевчук. – Львів : Вид-во ЛРІДУ УАДУ, 2003. – 178 с.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro Derzhavnyy byudzhет Ukrainy na 2017 rik» (2017). [The Law of Ukraine «On the Budget of Ukraine for 2017»]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR) - News of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 3, 31. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19> [in Ukrainian].
2. Budget 2017 ne vstanovluє rozmir vyplat sotcialno-nezahyschenym verstvam naselessly. Retrieved from <http://gazeta.ua/articles/politics> [in Ukrainian].
3. Derzhavnyi – 2017: prozhytkovyi minimum. Retrieved from http://zib.com.ua/ua/126081-derzhbyudzhет_-_2017_prozhytkoviy_minimum.html [in Ukrainian].
4. Minimal'na pensiya na 2017 rik v Ukraini. Retrieved from <http://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/pensii/1181-minimalna-pensya.html> [in Ukrainian].
5. Goncharova S., & Otenko I. (2003). Socialna polityka: navchalnyi posibnyk [Social policy: teach. manual]. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Ivanova O. L. (2003) Socialna polityka: teoretychni aspekty [Social policy: theoretical aspects]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].
7. Fundamentals of democracy. (2004). Publishing house «Ai-bi» [in Ukrainian].
8. The system of social protection and social security in Ukraine. Real state and prospects of reform. (2009). Kyiv : Center for Public Expertise [in Ukrainian].
9. Tyutyta L. T. (2008) Social work: theory and practice. I. B. Ivanova (Ed.). Kyiv : Znannya [in Ukrainian].
10. Grynenko A. M. (2003) Socialna polityka: navchalno-metodychnyi posibnyk dlya samostiynogo vyvchennya dyscipliny [Social policy: textbook for independent study courses]. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
11. Umanciv Y. M. (2010) Mechanism of economic policy : textbook. Y. M. Umanciv, O. I. Minyaylo, V. I. Kosyk (Ed.). Ivano-Frankivs'k : Misto NV [in Ukrainian].
12. Semeniga T. V. (2005) Slovyk iz socialnoyi polityky [Glossary of social policy]. Kyiv : Vydavnychi dim «Kyevo-Mogylyanska akademiya» [in Ukrainian].
13. Semeniga T. V. (2003) Socialna polityka u globalnomu vymiri [Social policy in a global context]. Kyiv : Pul'sary [in Ukrainian].
14. Skurativskiy V., & Paliy O. (2002) Osnovy socialnoyi polityky: navchalnyi posibnyk [Fundamentals of social policy: teach. manual]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
15. Shevchuk P. (2003) Socialna polityka [Social policy]. L'viv : Svit [in Ukrainian].
16. Shevchuk P. (2003) Socialna polityka ta socialna bezpeka lyudyny : navchalnyi posibnyk [Social policy and social security rights, teach. manual]. L'viv : vydavnytvo LRIDU UADU [in Ukrainian].

Дмитрий Маховский. Социальная политика Украины: состояние и перспективы развития. В статье характеризуются современное состояние социальной сферы, нормативно-правовая база, влияние разнообразных факторов и институций на её развитие, исследуются состояние и перспективы развития социальной политики в Украине. В работе анализируются новые тенденции социальной политики в современном мире. Уточняется состав субъектов социальной политики. Рассматривается сущность социальной политики как деятельности государства и других общественных институтов в социальной сфере. Исследуются особенности направленности социальной политики в условиях глобализационных процессов и становления современных экономик, основанных на

знаниях. Сделан анализ состояния социальной политики в Украине, выявлены причинно-следственные связи и закономерности протекания социально-экономического кризиса в Украине, возможные пути его преодоления, определяются основные проблемные явления и предлагаются принципы дальнейшего реформирования. Подчеркивается бессистемность в реализации социальной политики в стране, отсутствие ее краткосрочного и стратегического прогнозирования и планирования.

Ключевые слова: социальная политика, социальное обеспечение, прожиточный минимум, минимальная заработная плата, минимальная пенсия, государственные социальные стандарты, социальные гарантии, социальные услуги.

Dmytro Vaskhovskiy. Social Policy of Ukraine: State and Prospects. In the article «Social policy: the state and prospects of development» Dmitry Valerievich Makhovskiy, the modern state of the social sphere, the regulatory and legal framework, the influence of various factors and institutions on its development, and the state and prospects for the development of social policy in Ukraine are analyzed. The article analyzes new trends in social policy in the modern world. The composition of subjects of social policy is specified. The essence of social policy as the activity of the state and other social institutions in the social sphere is considered. The peculiarities of the orientation of social policy under the conditions of globalization processes and the formation of modern knowledge-based economies are studied. The analysis of the state of social policy in Ukraine is made, the causal relationships and regularities of the socioeconomic crisis in Ukraine and possible ways to overcome it are identified, the main problem phenomena are identified and the principles for further reform are proposed. Underlined the lack of system in the implementation of social policy in the country, the lack of its short-term and strategic forecasting and planning.

Key words: social policy, social security, subsistence minimum, minimum wage, minimum pension, state social standards, social guarantees, social services.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2017 р.